

Levende metaforen van wijsheid

- *Joy Mills*

Levende metaforen van wijsheid

- Joy Mills

Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland

Deze brochure bevat de tekst van een tijdens de jaarlijkse Conventie van 1986 te Adyar gehouden lezing.

© 2005 Nederlandse vertaling TVN Amsterdam

Eerste druk 1990

Tweede druk 1993

Derde druk 2005

Vormgeving Jaap Koning, Amsterdam

Druk Den Hartog, Amsterdam

Theosofische Vereniging in Nederland

Tolstraat 154

1074 VM Amsterdam

telefoon 020 - 676 56 72

Fax 020 - 675 76 57

e-mail info@theosofie.nl

website www.theosofie.nl

Toen ik deze keer via de Grote Oceaan op weg was naar Adyar, was ik in de gelegenheid Japan te bezoeken. Een treinreis van drie uur vanuit Tokio in noordelijke richting bracht ons naar de oude stad Nara, eens de hoofdstad van Japan. Hier bevindt zich de prachtige Todaiji Tempel of 'Grote Oosterse Tempel', een van de belangrijkste monumenten van de spirituele en politieke invloed van het boeddhisme op de geschiedenis en cultuur van dat land. Binnen het grootste bouwwerk van het Todaiji-tempelcomplex bevindt zich een kolossaal bronzen beeld, dat de godheid voorstelt die men tegenwoordig in het Japans *dainichi* of 'grote verlichting' noemt. Twaalfhonderd jaar geleden vertegenwoordigde dit beeld, toen de grote Boeddha genaamd, de allerhoogste waarheid die de leringen van de *Avatamsaka Sutra* bevat. Hij staat in het Sanskriet bekend als de Vairocana Boeddha en stelt dan de zon voor waarvan het licht tot in de donkerste hoeken van het universum reikt, zonder ook maar ergens een enkele schaduw achter te laten. Deze grote Boeddha predikt onophoudelijk en eeuwig voor de verlossing van alle wezens. Wanneer je in de *daibutsu-den* of 'Hal van de grote Boeddha' staat – waarvan men zegt dat het het grootste houten bouwwerk ter wereld is – en je kijkt op naar het beeld zelf, dat bekend staat als de *daibutsu* – waarvan men zegt dat het het grootste bronzen beeld ter wereld is – dan is het alsof je binnentreedt in de levende, ademende tegenwoordigheid van een eeuwige vrede die zeker schuil gaat onder de koortsachtige bedrijvigheid van ons wereldse bestaan. Je wordt je niet alleen bewust van de grootsheid van zo'n prachtig beeld, en van de tegenwoordigheid die het symboliseert, maar je ziet eveneens in dat zo'n voorstelling waarlijk een metafoor is, een levende metafoor, omdat het beeld zelf diepe vrede en mededogen schijnt uit te ademen over allen die er voor staan. Het is een metafoor – een symbool, een beeld – van een grotere werkelijkheid, die alleen in zo'n symbolische vorm tot uitdrukking kan worden gebracht.

Tuis ben ik me elke dag bewust van de bergen die de mooie Ojai Vallei van Zuid-Californië omringen, een dal waarin de theosofische gemeenschap 'Krotona' is gevestigd. De hoogste berg die boven de liefelijke Ojai Vallei uitsteekt, is de Topa Topa; men zegt dat hier, boven de Topa Topa, de grote *deva* van de Ojai Vallei woont en je kunt je, als je uitkijkt van Krotona over het dal naar de steile rots die de top van de Topa Topa vormt, heel goed een zegenend, goddelijk wezen voorstellen, dat niet alleen het dal omvat, maar zijn weldadige invloedssfeer uitstrekt over de hele omgeving. Of hij nu gehuld is in mist of wolken en dus onzichtbaar voor het fysieke oog, of volkomen kalm afsteekt tegen een strakblauwe lucht, de berg staat daar eveneens als een grootse metafoor van die eeuwige Werkelijkheid die ten grondslag ligt aan heel het bestaan.

Berg en beeld herinneren ons, ieder op hun eigen wijze, aan datgene wat volstrekt niet uit te drukken is, een werkelijkheid die we proberen te vatten en te begrijpen en die we in ons leven trachten te verwezenlijken. Want heel het bestaan is niets anders dan een metafoor van die naamloze en ondefinieerbare Werkelijkheid waarnaar H.P. Blavatsky verwees, toen ze de fundamentele vooronderstelling van het theosofisch wereldbeeld uiteenzette. Als ze de *Mandukya Upanishad* aanhaalt, schrijft ze: 'de Ene Absolute Werkelijkheid... "ondenkbaar en onuitspreekbaar"... gaat vooraf aan al het gemanifesteerde, voorwaardelijke Bestaan... Het gaat alle verstand te boven...' Hoe zullen wij het dan kennen, benaderen of begrijpen? Zoals het beeld van de Boeddha in de Todaiji Tempel in het Japanse Nara en het massief van de Topa Topa boven de Ojai Vallei in Californië ieder een levende metafoor zijn van een werkelijkheid die we aanvoelen, maar niet altijd onder woorden kunnen

brengen, zo kan ieder van ons, ieder persoonlijk, ieder bewust wezen, gezien worden als een metafoor van die ene uiteindelijke Werkelijkheid die 'alle verstand te boven gaat'.

Hoe vaak heb ik niet, als ik tijdens mijn wandelingen in Krotona opkeek naar de rustige en edele majesteit van de bergen waarover de Topa Topa in een ontzagwekkende schoonheid heerst, moeten denken aan de roep van de Psalmist: 'Ik hef mijn ogen op naar de bergen, vanwaar mijn hulp zal komen.' In het oude land Judea waren de bergen voor David symbolen van inspiratie, geestelijke leiding en geestelijke verwerkelijking. Symbolen en metaforen kunnen overal in de natuur gevonden worden; de natuur heeft dichter en mysticus, geestelijk aspirant en vermoeide pelgrim gedurende zijn levensweg vaak verwezen naar de waarheden die reeds lang bekend waren, maar waaraan slechts een vage herinnering bestond. Zowel heuvels als bergen, oceanen als vlietende beekjes, rustige meertjes als indrukwekkende watervallen, bloeiende bomen als een enkele bloem die zich opent naar de zon, ieder aspect van de natuur is een metafoor geworden met een bedoeling voor diegenen die openstaan voor haar innerlijke boodschap. Hoezeer we zijn uiterlijke verschijningsvorm ook onderzoeken en ontleden of zijn biologische afkomst beschrijven, ieder aspect van de natuur houdt voor ons een verborgen betekenis in, spreekt ons van een edele waarheid achter zijn vergankelijke bestaan. Waarom anders zouden de *rishi's* van het vedische India, de *soefi*-dichters van het oude Perzië, de mystici van alle tijden en culturen in een beeldende taal spreken en schrijven van die eeuwige waarheden die nog altijd het menselijk hart beroeren en het verstand met wijsheid en begrip verlichten?

Een opmerkelijk inzicht dat tegenwoordig als waarheid wordt aanvaard, is het eenvoudige besef dat, hoe we de wereld en onszelf ook beschouwen, dit uitermate bepalend is voor de wereld waarin we zullen leven. Zo'n inzicht weerklinkt in de prachtige tekst van de *Satapatha Brahmana*: 'De mens wordt geboren in de wereld, die hij zelf heeft gemaakt.' Wellicht realiseren we ons niet altijd de reikwijdte van deze uitspraak, zelfs als we zo terloops of vlot beweren dat het begrip reïncarnatie, dat gegrond is op de wetmatigheid van het universele proces, inhoudt dat we zelf verantwoordelijk zijn voor de omstandigheden waarin we in iedere incarnatie terechtkomen, dat we slechts de vruchten plukken van vroegere handelingen, gedachten en gevoelens. Toch moeten we, als we diep genoeg doordenken en de kwestie ernstig overpeinzen, erkennen dat de wortel van de crisis waarmee we nu worden geconfronteerd, de crisis als oorzaak van alle andere crises, de crisis van de menselijke wil (bij gebrek aan een betere uitdrukking) in wezen een kwestie van waarneming is. We kunnen ons misschien niet helemaal voorstellen wat deze bewering inhoudt, maar laten we onderzoeken in hoeverre zij opgaat.

Waarnemen is eenvoudig gezegd een wijze van zien, dat wil zeggen, van begrijpen. Eigenlijk zou je een nieuw woord nodig hebben om de gelijktijdigheid van waarnemen, voelen en denken uit te drukken: 'waarvlenken'. Als we de wereld bezien, kleuren we deze met onze gevoelens en gedachten. We kunnen ons overweldigd en zelfs onbeduidend voelen bij zoiets indrukwekkends als het beeld van de Boeddha of de verheven hoogten van een bergketen. Als we de problemen beschouwen, waarmee we tegenwoordig worden geconfronteerd – en de lijst van problemen schijnt ieder jaar te groeien – kunnen we ons eveneens overweldigd en onbeduidend voelen en een gevoel van onmacht krijgen, waarbij het ons aan de wil ontbreekt om tot een oplossing te komen. Dus is het inderdaad, zoals al

eerder werd gesuggereerd, een crisis van de menselijke wil, maar deze crisis komt voort uit een vreemde en maar al te vaak verwrongen waarneming. Misschien mogen we dan ook stellen, dat we niet zozeer een sterkere wil nodig hebben, maar veeleer een helderder en zuiverder waarnemingsvermogen.

Wel kunnen we ons afvragen: 'Waarneming waarvan?' In de eerste plaats de waarneming van onszelf, van wie of wat we zijn, want het proces van waarnemen beweegt zich altijd vanuit een middelpunt, het punt van waaruit we de wereld bezien. Het blijft altijd mijn waarneming en dus is het dat 'mijn' dat begrepen en onderzocht moet worden; ik kan niet door jouw ogen kijken of zelfs zien wat jij zou kunnen zien, zonder gevolgtrekking, intuïtie of die diepere, innerlijke waarneming die we 'empathie' noemen. Uit de waarneming van wie of wat ik zelf ben, volgt de bewustwording van wat het universum is. Anders geformuleerd wil dit zeggen dat de mens, het menselijk wezen een mikrokosmos is, een miniatuur-weergave van het heelal, de makrokosmos. We hebben dit al zo vaak gezegd, dat het zo langzamerhand een gemeenplaats is geworden, maar toch: begrijpen we wat het werkelijk betekent? Deze bewering is geenszins nieuw; we kunnen haar zowel in de vroeg-Griekse filosofie vinden als in de teksten van de *Upanishaden*: ze is fundamenteel voor het theosofisch wereldbeeld.

Laten we hier wat dieper op ingaan: we noemen onszelf, de mens, een mikrokosmos. De wereld buiten ons, het universum (werkelijk een prachtig woord, dat 'wentelend als één' betekent), is dan de makrokosmos, de grote kosmos. 'Kosmos' is eveneens een mooi woord, want het is hetzelfde woord dat we in de term 'kosmetisch' terugvinden en tot op zekere hoogte kan dit ons een andere sleutel geven tot zijn betekenis in de zin van een geordende verschijning, een mooi gemaakte verschijning. Dan is zelfs de kosmos, prachtig in zijn uiterlijke verschijning, een levende metafoor van de oorspronkelijke Werkelijkheid van waaruit hij is voortgekomen of geprojecteerd, of geëmaneerd, op het scherm van het zichtbare bestaan. Dus zijn wij, de kleine of mikrokosmos slechts een verschijningsvorm van die wezenlijke Werkelijkheid die we het ware Zelf kunnen noemen of *Atman* in de terminologie waarmee theosofen vertrouwd zijn. Zoals een gebarsten of een door ouderdom verkleurde spiegel slechts een verwrongen beeld geeft van dat wat zich voor de spiegel bevindt, zo kunnen wij door de misvormingen van ons zwakke karakter alleen maar het gebroken en gefragmenteerde beeld waarnemen van het ene ware Zelf, het *Atman*.

Toch zijn wij met al onze tekortkomingen en 'barstjes', met al onze krachten en talenten, zoals hiervoor werd gesuggereerd, de levende metaforen van de Werkelijkheid. Alle wijsheid die in het universum ligt besloten, ligt ook diep besloten in onszelf, in het centrum van ons eigen wezen. Als er geen wijsheid in onszelf besloten ligt, dan is er nergens wijsheid. Want, zoals een populair liedje het zegt: 'We are the world'. Een aantal eeuwen geleden zei de Chinese wijsgeer Lao Tzu: 'De natuur is spaarzaam met woorden'. Deze beknoptheid, die Hamlet *the soul of wit* noemt, waarbij hij *wit* ('weten') in zijn oorspronkelijke betekenis van wijsheid gebruikt, die beknoptheid is de essentie van een metafoor. Kijk bijvoorbeeld maar eens naar de fundamentele metaforen van ons bestaan: het leven is een reis, spirituele groei is een ontwaken, het doel van het bestaan is een onthulling, een zuivering, een beweging naar heelheid of heiligheid. En aan de natuur met haar beknopte taal ontleen we de symbolen van rups en vlinder om ons metaforen te verschaffen voor onze eigen wedergeboorte in een transcendente sfeer van weten. Een ander gezegde van Lao Tzu luidt: 'Hoe ken ik de weg van de

Schepper? Door dit (getuigenis).’ Of, in een andere versie: ‘Hoe weet ik dat het universum tot vervolmaking komt door het leven? De getuigenis ligt in het leven zelf.’ Dus nogmaals gezegd: wij zijn de levende metaforen van de Werkelijkheid en dit kan men ook van de Wijsheid zeggen, en wat er maar aan wijsheid bestaat in het universum, bestaat in ons en wordt via ons bekendgemaakt.

Misschien zouden we dit alles ook op een nog heel andere manier kunnen stellen: zoals een bepaalde wetenschapper zei: ‘Wij kennen onze wereld niet werkelijk, maar alleen onze beschrijving ervan.’ En dus is, om een andere wetenschapper aan te halen, ‘het universum opgebouwd uit verhalen, niet uit atomen’. En verhalen zijn in wezen niets anders dan metaforen van de werkelijkheid. Wat nu zijn de fundamentele bouwstenen van het universum? Volgens de wetenschap zijn er vier: ruimte, tijd, materie en aantal. Toch merkt dr. Roger Jones, hoogleraar in de fysica aan de universiteit van Minnesota, in zijn boek *Physics as Metaphor* op dat dit slechts ‘metaforen van de fysieke werkelijkheid’ zijn, terwijl hij eraan toevoegt:

Ruimte is een metafoor voor het zijn, voor het bestaan, voor het zich onderscheiden van een of andere achtergrond of tussenstof... Tijd symboliseert voortdoring en duurzaamheid, met verwijzingen naar onsterfelijkheid. Haar lineaire regelmaat beschermt ons tegen onheil en onverwachte gebeurtenissen, terwijl snelheid en ritme de hartslag van de natuur en de schepping en vernietiging door de kracht van de elementen weerspiegelen. Materie staat in onze metafoor voor stabiliteit en veiligheid. Substantie geeft ons iets om ons aan vast te houden en traagheid beschermt ons tegen willekeurig omhoogstijgen en weer neervallen. En tenslotte geeft aantal ons eenheid en verscheidenheid. Het verwijst naar onze gemeenschappelijke wortel, houdt ons gescheiden van alles, terwijl het ons en alle dingen gescheiden en telbaar maakt.

Het zijn deze metaforen van de fysieke werkelijkheid, zoals dr. Jones ze noemt, die ons de mogelijkheid geven om de wereld om ons heen te meten. We hebben het gevoel dat we, als we door onze waarnemingen van de fysieke wereld hun aard kunnen begrijpen en door te experimenteren kunnen doordringen in het wezen van ruimte, tijd, materie en aantal, in staat zullen zijn om die wereld in zekere mate te manipuleren, te wijzigen en te veranderen. Aldus gaan de exacte wetenschappen door met het bestuderen van de uiterlijke wereld waarin wij ons bevinden, dat rijk dat zich uitstrekt van het elektron tot het melkwegstelsel, van subatomaire deeltjes die draaien en wervelen in een kosmische levensdans tot de verste sterren die zich eveneens in een vaste regelmaat en rangorde bewegen in de grotere ritmes van die dans waarvan we de metafoor vinden in de figuur van Nataraja, de dansende Shiva. En door al dit onderzoek naar de eindeloze bewegingen van de natuur, de buitenwereld, loopt een andere soort beweging die veel wetenschappers tegenwoordig erkennen als een modellerende beweging vanuit de Geest. Zo heeft de Franse kernfysicus Jean Charon, die Einsteins theorie verder heeft uitgewerkt met het doel een nieuwe eenheidstheorie voor alle fysieke verschijnselen te ontdekken, opgeroepen tot een ‘neo-gnostieke kosmologie’ die een, wat hij noemt ‘geestelijke ruimte-tijd naast de conventionele stoffelijke ruimte-tijd’ zal erkennen. In zijn opmerkelijke boekje, dat in het Engels vertaald is als *The Unknown Spirit*, stelt Charon: ‘...Er is geen beschrijving van de materie mogelijk zonder de tussenkomst van de ordenende werking die van de Geest uitgaat.’

De metaforen van de fysieke werkelijkheid moeten dus hun tegenhangers hebben in,

afspiegelingen zijn van, deze grotere metaforen van een Uiteindelijke Werkelijkheid, waarvan de voornaamste vertegenwoordiger op aarde de mens zelf is, niet de mens zoals wij hem kennen, maar het menselijk wezen dat hij kan zijn, de goddelijke mens of 'hemelse mens' die H.P. Blavatsky in *De Geheime Leer* beschrijft, de *Purusha* van de *Upanishaden*, de *Anthropos* van de gnostieke traditie. Dr. Willis Harman, voorzitter van het Institute of Noetic Science en een van de creatiefste denkers van deze tijd, heeft gezegd: 'Wetenschap is niet een beschrijving van de werkelijkheid, maar een metaforische ordening van ervaring'. En het is alleen de mens die zijn ervaringen ordent, terwijl hij aan het proces bewustzijn geeft en zich dan bezint op de levensprocessen, waarbij hij metaforen en symbolen gebruikt om de wereld te beschrijven. Daarbij zijn de metaforen die hij gebruikt om de wereld te beschrijven in wezen metaforen die een geestelijke taal spreken. Die taal vormt de woordenschat van de esoterische filosofie, die we tegenwoordig 'theosofie' noemen, maar die altijd in de wereld aanwezig is als een wijsheid die geworteld is in het onaantastbare feit dat er slechts één Werkelijkheid is, die absoluut ondeelbaar is en toch in staat zich in een oneindige verscheidenheid te manifesteren. Er bestaat geen helderder uiteenzetting van deze grote wijsheidstraditie dan in die diepzinnige, tijdloze boeken, neergeschreven door H.P. Blavatsky en haar adept-leraren, *De Geheime Leer*. Eenvoudig gesteld, in haar meest beknopte vorm, beklemt de leer:

De wortel-eenheid van het diepste inwezen van elk samenstellend deel van samengestelde dingen in de natuur van een ster tot een mineraal atoom, van de hoogste Dhyan Chohan tot het kleinste infusiediertje, in de volste betekenis van het woord en toegepast op hetzij de geestelijke, verstandelijke of stoffelijke wereld – die eenheid is de ene fundamentele wet in de occulte wetenschap.

En in feite zijn wij, ieder van ons in onze werkelijke aard, terwijl we op weg zijn naar het volledig verstaan van die wijsheid en zelfbewust en waakzaam de reis naar ons uiteindelijk weten ondernemen, de metaforen van die ene 'fundamentele wet' van eenheid. Want dit moet betekenen, als het al iets betekent, dat er geen ander is. Toch, net als de stoffelijke wereld het viertal bouwstenen van het fysieke heelal kent – ruimte, tijd, materie, aantal – vormen ook wij in ons uiterlijke bestaan, in onze incarnatie op aarde, een viertal. Elk van de vier elementen van het fysieke heelal is een metafoor, een weergave van onze eigen viervoudigheid: ruimte is die van onze aanwezigheid op aarde, tijd die van ons innerlijke ritme, materie die van onze levende, ademende substantie, aantal die van ons metende, vergelijkende, vermenigvuldigende en onderscheid makende bewustzijn. Aan dit alles ligt echter het ene, onsterfelijke Zelf, het allerhoogste *Atman* ten grondslag, buiten welke er geen ander is.

Zoals ik in het begin veronderstelde, kan de bergtop waarnaar ik kijk als ik thuis in Californië ben, gezien worden als een metafoor voor de gehele uiterlijke natuur. Evenzo zou het beeld van de Boeddha een metafoor kunnen worden voor dat hoogste menselijke doel, namelijk het verwerklijken van de essentiële waarheid van onze eenheid. Het is deze metafoor waar we in deze tijd van menselijke verdeeldheid werkelijk bij betrokken moeten zijn. In deze tijd, waarin de waarneming zo verwrongen is en we zijn vergeten dat we allen één zijn en rondom ons de wereld is aangestoken door haat, geweld en wreedheid, is het zeker onze plicht – voor ieder van ons – om levende metaforen van

wijsheid te worden, die vrede en mededogen uitademen over onze gekwelde wereld.

Hoe kunnen we zulke levende metaforen van wijsheid worden? Hoe kunnen we uit die geïncarneerde vierheid van ons uiterlijke bestaan komen tot een vorm van leven, waarin dat uiterlijke bestaan de innerlijke eenheid van de geest weerspiegelt? Als er waarheid schuilt in het oude gezegde 'De mens wordt geboren in de wereld die hij zelf heeft gemaakt', hoe moeten we dan verder om een nieuwe wereld op te bouwen die een afspiegeling is van een nieuwe mensheid, een nieuw bewustzijn? Eenvoudig gesteld: hoe moeten we leven in de wereld zodat door onze aanwezigheid de wereld zelf veranderd zal worden in een wereld van schoonheid, vrede, begrip en mededogen voor alle volkeren? Want het is voor ieder van ons mogelijk, dat geloof ik echt, om zo'n metafoor van wijsheid en mededogen te zijn, dat alleen al onze aanwezigheid het bestaande veredelt, inspireert en transformeert. En we hoeven alleen maar die ene essentiële waarheid te erkennen: *Er is geen ander*. Er is geen ander bestaan, geen ander wezen dan het Ene wiens vertegenwoordiger we zijn. De mooiste metafoor voor deze bewustzijnstoestand kan men vinden in het ideaal van de Bodhisattva, dat men ervaart in het beeld van de Vairocana Boeddha, de Boeddha van mededogen. Dit kan ieder van ons worden, als hij wil, want, zoals eerder gezegd, is de crisis van nu een crisis van de wil, maar dan moeten we het vaste, doelgerichte besluit nemen om te worden wat we in de kern van ons wezen werkelijk zijn.

Hoewel het woord 'Bodhisattva' verschillende betekenissen kan hebben en op verschillende niveaus van geestelijke ontplooiing betrekking kan hebben, mogen wij aannemen dat de Bodhisattva als archetype wordt weergegeven in de grote gelofte, die men soms de Geloofte van Kwan-yin noemt, de gelofte van Avalokiteswara, de Heer die neerziet op de wereld van het gemanifesteerde bestaan:

Nooit zal ik enige persoonlijke verlossing nastreven of ontvangen; nooit zal ik alleen de uiteindelijke vrede ingaan; maar ik zal voor altijd en overal leven voor en streven naar de verlossing van ieder schepsel op de gehele aarde uit de gebondenheid van het geconditioneerde bestaan.

Deze prachtige gelofte onthult onmiddellijk tenminste twee aspecten van het ideaal van de Bodhisattva, de metafoor van innerlijke verlichting en mededogen in de wereld van het bewuste bestaan. Ten eerste kan de gelofte alleen door iemand worden afgelegd die beseft dat er in wezen geen ander bestaat en dientengevolge kan deze gelofte niet lichtvaardig worden opgevat, zoals wij vaak doen als we beweren dienstbaar te zijn. De Bodhisattva geeft zich geheel en al over aan één centrale gedachte en handeling, en doet dit voor het leven – en voor vele levens. Dit is in feite een woordenloze overgave, hoewel we er, paradoxaal genoeg, zojuist een verbale vorm aan hebben gegeven. Een tweede aspect dat moet worden opgemerkt is dat, terwijl een gelofte gewoonlijk aan iemand of iets wordt afgelegd, er niemand is aan wie de Bodhisattva zijn belofte kan geven. Het is uiteindelijk een gelofte om te werken voor het welzijn van al wat leeft en voelt, of er nu iemand is om dat te beseffen, te begrijpen of er voor te zorgen dat dat wordt bereikt. Daarom legt een Bodhisattva de gelofte af aan zijn hoger Zelf, het Universele Zelf, het *Atman* en stelt zich ook zelf verantwoordelijk. Niemand buiten hem vraagt hem verantwoording, want er is niemand buiten hem. Ook in dit opzicht is het Bodhisattva-ideaal slechts een metafoor, want het gaat dat wat kan worden uitgedrukt te boven en alle manieren om het uit te drukken laten alleen maar het paradoxale karakter van het ideaal zien. De

Bodhisattva als metafoor staat dan als *archetype* model voor alle menselijke betrekkingen en handelingen; waarlijk een levende metafoor van wijsheid.

Tezelfdertijd kunnen we ontdekken hoe we een Bodhisattva kunnen worden. Hoe kunnen wij, met al onze alledaagse hebbelikheden – kleingeestig, hebberig, zelfzuchtig, egocentrisch, enigszins verveeld soms – onszelf transformeren tot zo'n levende metafoor van wijsheid zoals door de Bodhisattva ten voorbeeld wordt gesteld? In de commentaren van D.T. Suzuki op de *Gandavyuha Sutra* stelt hij dat de belangrijkste factor bij dit transformatieproces het aankweken van vriendschap is: een goede vriend te zijn (*kalyanamitra*). Dan vraagt Suzuki: 'Wat maakt iemand tot een goede vriend?' Soms brengen menselijke relaties je een beetje tot wanhoop; we zoeken anderen om onze eigen behoeften te bevredigen en dus gebruiken we hen. We voelen ons eenzaam, bang of angstig en daarom zoeken we vrienden op om onze leegheid op te vullen, om de tijd sneller door te komen en onze angsten of spanningen te vergeten. Er ontstaat een soort neurotische afhankelijkheid van anderen; we klampen ons vast aan anderen die we als vrienden zien, omdat zij ons iets kunnen geven dat we zelf missen. Om het heel hard te stellen, dit soort vriendschap is een wederzijds vampirisme. Goede vrienden kunnen elkaar dat niet aandoen.

Omdat een goede vriend de ander niet mag gebruiken en zich niet door zijn eigen behoeften mag laten leiden, moet hij van nut kunnen zijn voor iemand en hem verheffen, wie die ander ook zijn moge. Een goede vriend laat de ander door hun ontmoeting een beetje gelukkiger achter, hij geeft de ander de overtuiging dat deze in wezen edelmoedig is en dit gevoel kan die ander helpen zijn zwakheid te overwinnen. Hij ziet niet de fouten in de ander, zelfs als hij diens beperkingen opmerkt. Laten we denken aan Sri Krishna's woorden in de *Bhagavad Gita* (hoofdstuk 9): 'Deze verborgenste wijsheid nu, met weten verbonden, zal ik u, die niet vitzuchtig zijt, verklaren.' En als goede vrienden samenwerken, zetten ze een machtige gedachten- en gevoelsstroom in beweging, die niet alleen voor henzelf weldadig is, maar ook voor hun omgeving. Misschien geeft dit iets van de verborgen betekenis van de woorden van Christus weer (*Mattheus 18:20*): 'Waar twee of drie in mijn naam tezamen zijn, daar ben ik in hun midden.' Goede vrienden die samenwerken, kunnen inderdaad een aardse afspiegeling vormen van die broederschap van Bodhisattva's, die broederschap van adepten, die zonder ophouden voor het welzijn van alle wezens werken.

Een tweede belangrijke factor bij het nastreven van dit ideaal is het verruimen van je blikveld. We kunnen ons bijvoorbeeld afvragen: 'Hoe ziet de Bodhisattva het universum?' Zoals ik in het begin uiteenzette, is waarnemen een wijze van zien, van begrijpen en is de crisis van nu in wezen een crisis van verkeerd waarnemen. Zo kunnen we stellen dat een Bodhisattva een zuiver waarnemingsvermogen heeft; hij neemt juist waar, omdat hij beseft dat al het bestaande een wezenlijke eenheid vormt en hij ziet die eenheid op ieder bestaansniveau weerspiegeld. Hij ziet niet méér, maar hij ziet alles in een ander perspectief. Wij zien met een gefragmenteerd bewustzijn en daarom nemen we alleen onderdelen, verschillen en diversiteit waar. Maar de Bodhisattva ziet alles als één, zeg maar holistisch; hij neemt waar dat er slechts één bewustzijn is, één leven, hoe verschillend de vormen ook mogen zijn waardoor dat bewustzijn en dat leven zich in de wereld om ons heen manifesteren. Hij ziet zogezegd de Boeddha-aard in het hart van alle dingen. Daarom heeft hij grote eerbied voor al wat bestaat en voelt.

Met zo'n waarnemingsvermogen, zo'n wereldbeeld, zo'n holistische kijk op de wereld is de Bodhisattva een en al mededogen, wetend zoals *De Stem van de Stilte* zegt: 'Mededogen is geen attribuut. Het is de Wet der Wetten'. En hij heeft zijn hele wezen met die universele wet van mededogen geïdentificeerd. Tegelijkertijd onderkent hij de aard van het lijden, zelfs terwijl hij voortdurend bezig is de oorzaak ervan op te heffen. Hij leeft onophoudelijk om 'de mensheid wel te doen', zoals *De Stem van de Stilte* leert. Hij legt zichzelf als het ware vrijwillig beperkingen op om in de wereld te verblijven, hoewel hij niet van de wereld is, en dient zo waarlijk als een levende metafoor van de hoogste wijsheid, die een alomvattend mededogen is.

In het werk dat ik al eerder aanhaalde, *The Unknown Spirit*, stelt de Franse wetenschapper, Jean Charon, dat naar analogie (en hij geeft hiervan een zorgvuldige analyse uit de hedendaagse fysica) het elektron staat voor het geestelijke als datgene wat structuur geeft aan de materie en dat men daarom kan zeggen dat het elektron zekere geestelijke eigenschappen bezit die hij als viervoudig omschrijft: overpeinzing, kennis, liefde en daadkracht. Eveneens kan men zeggen dat deze vier de geestelijke mogelijkheden in de mens zelf zijn, de Bodhisattva- of Boeddha-aard weerspiegeland. Als we deze als vier vormen van bewustzijn kunnen zien, kunnen we zelf levende metaforen worden van die transcendente wijsheid die niet in woorden te vatten is. Want overpeinzing keert ons naar binnen om het ene leven waar te nemen dat door al het bestaande heen klopt; kennis, het weten, de *gnosis* onthult ons de onveranderlijke waarheid dat er geen ander is; liefde of mededogen wordt de basis van alle relaties; en daar volgt onvermijdelijk daadkracht, juist gerichte handeling op.

Mens zijn betekent handelen. Handelen met liefde is weten dat er geen ander bestaat. Weten dat er geen ander bestaat, is voortdurend te leven in een toestand waarin je aanwezigheid de straling van het Ene Licht weerspiegelt. Of we nu staan voor het overweldigende beeld van de Boeddha in het Japanse Nara of uitkijken over de Ojai Vallei naar de berg Topa Topa of waar we ook op 's werelds wegen mogen zijn, we zijn ons bewust van wat we behoren te zijn en in wezen zijn: levende metaforen van wijsheid en mededogen, die genezing aan de wereld brengen.

Misschien is het wel zo, zoals een van de eerste theosofen, W.Q. Judge, het stelde, dat er gevraagd wordt om een karmisch uithoudingsvermogen, een onversaagde zielemoed, een onbevreesdheid van hart, die ons altijd boven onszelf verheft. Dan kunnen we wellicht, zoals de Nicaraguaanse dichter en sociaal filosoof Ernesto Cardenal schreef: '...het bewustzijn en het geweten van de kosmos' worden. En al onze handelingen vloeien voort uit dat bewustzijn. Want, zoals we in *De Stem van de Stilte* kunnen lezen:

Buig nu uw hoofd en luister goed, Bodhisattva,

Mededogen spreekt en zegt:

'Kan er gelukzaligheid zijn wanneer al wat leeft moet lijden?

Zult u gered worden en de hele wereld horen wenen?'

